

Ficus racemosa (Indian fig tree)

Classification-

Kingdom- Plantae

Division- Magnoliophyta

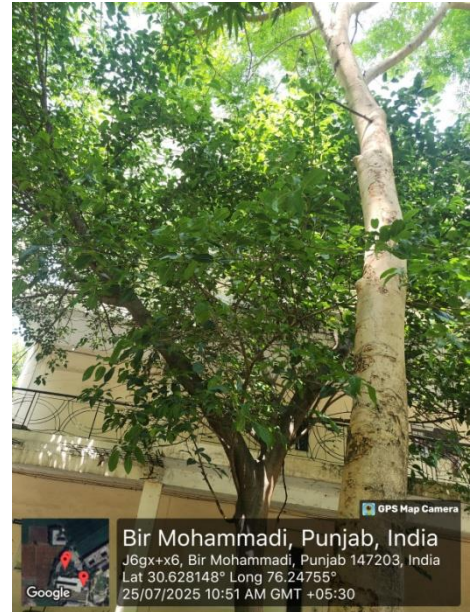
Class- Magnoliopsida

Order- Rosales

Family- Moraceae

Genus- *Ficus*

Species- *racemosa*

Habitat- Commonly found along riverbanks, forest edges, and rural areas of Punjab; often cultivated near villages and temples for its fruit, shade, and religious significance.

Morphology- *Ficus racemosa* is a moderate to large-sized, fast-growing, deciduous or semi-evergreen tree, typically reaching 10–16 meters in height. The bark is smooth, grayish, and often flakes off in patches. Leaves are ovate to elliptic, with a rough texture and prominent venation. A distinctive feature of the species is its cauliflorous fruiting habit—fig-like fruits (syconia) are borne in large clusters directly from the trunk and older branches. The fruits are initially green, turning red or orange when ripe, and serve as food for birds, monkeys, and bats.

Economic Importance-

Ripe fruits are edible, rich in dietary fiber, and consumed fresh or cooked in rural areas.

Acts as a host plant for fig wasps involved in pollination.

Suitable for agroforestry and reforestation; stabilizes soil and supports micro-ecosystems in degraded areas.

फाइकस रैसीमोसा (अंजीर का पेड़/ गूलर का पेड़)

वर्गीकरण -

जगत – पादप

विभाग – मैग्नोलियोफाइटा

वर्ग – मैग्नोलियोप्सिडा

क्रम – रोसालेस

कुल – मोरेसी

जाति – फाइकस

प्रजाति – रैसीमोसा

आवास (Habitat)

यह पेड़ पंजाब के ग्रामीण इलाकों, नदियों के किनारे, और जंगलों की सीमाओं पर आमतौर पर पाया जाता है। इसे गांवों और मंदिरों के पास इसके फल, छाया, और धार्मिक महत्व के कारण उगाया जाता है।

आकृति-विज्ञान (Morphology)

Ficus racemosa एक मध्यम से बड़ा, तेज़ी से बढ़ने वाला, पर्णपाती या अर्ध-सदाबहार वृक्ष है, जिसकी ऊँचाई आमतौर पर 10–16 मीटर तक होती है। इसकी छाल चिकनी, धूसर रंग की होती है और अक्सर परतों में झड़ती है। पत्तियाँ अंडाकार से दीर्घवृत्ताकार होती हैं, जिनकी बनावट खुरदरी और शिराएं स्पष्ट होती हैं। इस प्रजाति की एक विशेषता इसकी काउलिफ्लोरी प्रवृत्ति है—इसके अंजीर जैसे फल (साइकोनिया) सीधे तने और पुरानी शाखाओं पर बड़े झुंडों में उगते हैं। फल पहले हरे रहते हैं और पकने पर लाल या नारंगी हो जाते हैं। ये फल पक्षियों, बंदरों, और चमगादड़ों के लिए भोजन का स्रोत हैं।

आर्थिक महत्व (Economic Importance)

इसके पके हुए फल खाने योग्य होते हैं, रेशों से भरपूर होते हैं और ग्रामीण क्षेत्रों में ताजे या पकाकर खाए जाते हैं।

यह फिग वास्प का आश्रय स्थल होता है, जो इसके परागण में सहायक होती है।

यह एगोफॉरेस्ट्री और पुनर्वनीकरण (reforestation) के लिए उपयुक्त है, और क्षतिग्रस्त क्षेत्रों में मिट्टी को स्थिर रखने व सूक्ष्म पारिस्थितिक तंत्रों को समर्थन देने में सहायक है।

ਫਾਈਕਸ ਰੈਸੀਮੋਸਾ (ਗੂਲਰ)

ਵਰਗੀਕਰਨ –

ਰਾਜ – ਪੰਜਾਬ

ਵਿਭਾਗ – ਮੈਗਨੋਲਿਓਫਾਈਟਾ

ਵਰਗ – ਮੈਗਨੋਲਿਓਪਸਿਡਾ

ਕ੍ਰਮ – ਰੋਸੇਲਸ

ਪਰਿਵਾਰ – ਮੋਰੇਸੀ

ਜੀਨਸ – ਫਾਈਕਸ

ਪ੍ਰਜਾਤੀ – ਰੈਸੀਮੋਸਾ

ਆਵਾਸ (Habitat)

ਇਹ ਰੁੱਖ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ, ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ, ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਕੋਲ ਛਾਂ, ਫਲ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮਹੱਤਤਾ ਕਰਕੇ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਕਾਰ-ਵਿਗਿਆਨ (Morphology)

Ficus racemosa ਇੱਕ ਦਰਮਿਆਨੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਅਕਾਰ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਣ ਵਾਲਾ ਰੁੱਖ ਹੈ, ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ 10 ਤੋਂ 16 ਮੀਟਰ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਛਾਲ ਹਲਕੀ ਸਲੇਟੀ ਅਤੇ ਚਿਕਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਛੋਟੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਖੜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪੱਤੇ ਵੱਡੇ, ਅੰਡਾਕਾਰ ਜਾਂ ਲੰਬੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਖੁਰਦਰੀ ਅਤੇ ਨਸਾਂ ਵਾਧੂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਰੁੱਖ ਕਾਊਲੀਫਲੋਰੀਕ (cauliflorous) ਲੱਛਣ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਫਲ ਸਿੱਧਾ ਟੜੇ ਜਾਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ 'ਤੇ ਵਧਦੇ ਹਨ। ਫਲ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੱਕਣ 'ਤੇ ਲਾਲ ਜਾਂ ਨਾਰੰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਫਲ ਪੰਛੀਆਂ, ਬਾਂਦਰਾਂ ਅਤੇ ਚਮਗਾਦੜਾਂ ਲਈ ਭੋਜਨ ਸੰਦ ਹਨ।

ਆਰਥਿਕ ਮਹੱਤਤਾ (Economic Importance)

ਪੱਕੇ ਫਲ ਖਾਣ ਯੋਗ ਹਨ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੱਚਾ ਜਾਂ ਪਕਾ ਕੇ ਖਾਧਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਫਿਗ ਵਾਸਪਾਂ ਲਈ ਆਸਰਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਪਰਾਗਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

ਇਹ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਵਣ-ਪੁਨਰਵਾਸ (reforestation) ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਮਾਇਕਰੋ-ਇਕੋਸਿਸਟਮ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।